

KÓKAY GYÖRGY: A KÖNYVKERESKEDELEM MAGYARORSZÁGON

Budapest, Balassi Kiadó, 1997, 154 l.

Kókay György műve – kis terjedelme miatt is – nem a magyarországi könyvkereskedelem teljes történetének feldolgozása, hanem bevezetés a magyar könyvkereskedelem történetébe. Kiegyensúlyozott, magas szintre törekvő, témáját sokoldalú szempontból megközelítő, ám mégiscsak vázlatos összefoglalás, amit bevezetőjében a szerző maga is hangsúlyoz. Legnagyobb érdeme, hogy elsőként foglalja össze ennek az elhanyagolt kutatási területnek eddigi eredményeit. Nagy történeti korszakot, ezer évet fog át, a magyar állam megalapításától kezdve egészen máig. A középkori részt, amikor valójában nem létezett könyvkereskedelem, „könyvforgalom” címen tárgyalja; a valódi könyvkereskedelem Magyarországon csak a 15. század végén kezdett kialakulni, s Mohács után, a reformáció kibontakozásával vett nagyobb lendületet. Az alapvetően más sajátosságokat mutató (akár a kulturális hátteret, akár a könyvterjesztés módját, személyi feltételeit tekintjük) középkor és újkor együttes tárgyalása bizonyára másként, más hangsúlyokkal történt volna egy, a magyar olvasóközönség számára készült kötetben; Kókay György művét azonban a Harrassowitz kiadó felkérésére, a német közönség sokoldalú tájékoztatásának igényével írta. (A mű németül *Geschichte des Buchhandels in Ungarn* címmel jelent meg, Wiesbaden, 1990.) A magyar nyelvű változatból elmaradtak egyes, a hazai közönség számára főleg magyar részletek, az érdemi rész terjedelme azonban nem vagy alig változott; bővült viszont a jegyzetanyag az azóta megjelent, legfrissebb szakirodalom adataival. (A könyv vé-

gén olvasható könyv- és könyvkereskedelem-történeti bibliográfia igen jól használható.)

Az az irodalom- és művelődéstörténeti szemlélet, amellyel Kókay György témáját tárgyalja, könyvének nagy előnyére szolgál. Az egyes korszakhatárok kijelölésében erősen érződik *A magyar irodalom története* című sorozat hatása. Kókay tudatosan, szemléletéből adódóan (lásd bevezető) nem vész el a könyvkereskedelem gazdasági, pénzügyi vonatkozású részleteinek taglalásában. Az egyes rész tanulmányok gyakorta ilyen szemléletűek voltak, ezért Kókay megközelítése a témában, amelyet az összefoglalás igénye szinte kikényszerített, valóban újnak tekinthető. Kívülről, az irodalmi élet felől tekint a mű, a nyomtatott könyv terjesztésének problémáira, és annak társadalomtörténeti, művelődési, jogi vonatkozásait is (iskolázás, az olvasóközönség nagysága, cenzúra, szerzői jog) igen jól beilleszti egy művelődéstörténeti összképbe. Mégis úgy érzem, hogy ennek a csak üdvözlendő irodalom- és művelődéstörténeti szemléletnek a megvalósítása érdekében a szükséges mértéknél jobban elhanyagolta e kulturálisan fontos kereskedelmi ág belső sajátosságainak bemutatását, pénzügyi és különösen statisztikai adatainak közlését. A reformkorról szólva például nem kapunk tájékoztatást arról, hogy az olvasóközönség megeremtődésével, a modern sajtó létrejöttével párhuzamosan hogyan növekedett olyan gyorsan és az egész országra kiterjedően a könyvkereskedelem szervezete. A század második felében pedig, főleg 1872, a céhes korlátok eltörlése után nem

válík érzékletessé az az ugrásszerű fejlődés, amely a magyarországi könyvkereskedelemben megvalósult, mind a könyvkereskedések számának megsokszorozódásával, mind az önálló könyvterjesztő hálózattal is rendelkező, nagy könyvkiadók megalakulása révén. Korszakonként egy-egy statisztikai adat még nem, csak ezek valamelyes részletezése képes kifejezni az ezen a téren bekövetkező fejlődést, a fejlődés mértékét. Az irodalom felől tekintve ugyanis nagy az esélye annak, hogy a könyvkereskedelem – korszakonként más és más mértékben – alatta maradjon a magas kultúra elvárásainak. Amióta a munkájából élő író típusa kialakult, a könyvkereskedő és az író kapcsolata ellentmondásos: ezen állítást nem egy, különböző időben élt író nyilatkozatával is alátámaszthatnánk. Ezért sem tekinthetjük elégségesnek a könyvkereskedelemnek csak az író, az irodalom szempontjából történő megközelítését. Arra pedig különösen fel kell hívnunk a figyelmet, hogy az irodalom történetét tárgyalhatjuk gazdasági szempontoktól függetlenül, a művelődés történetét (például az iskolázást) aligha. Így egy művelődéstörténeti szempontú könyvkereskedelem-történet sem mondhat le ez utóbbi megközelítésről.

A könyvkereskedelem történetének összefoglalásában a legnagyobb gondot – miként ez Kókay könyvéből is érzékelhető – az előzmények hiánya, az egyes korszakok forrásainak eltérő feltárási szintje okozza. Különösen vonatkozik ez a felvi-

lágosodás előtti, 17–18. századi időszakra, amely – a kötet vállalt arányaihoz képest is – feltűnően rövidre sikerült: jobban részletezi szinte a könyvkiadást, mint – adatok híján – a könyvkereskedelmet. A könyv legjobb, példaadó fejezete a felvilágosodás-kori: a könyv terjesztésének problémáiról igen sokoldalú képet kapunk a hírlapok és a folyóiratok, az olvasókabinetek, a korabeli cenzúra és a szerzői jog kérdéseinek bemutatása által, elsősorban annak köszönhetően, hogy a korabeli sajtó nagy figyelmet szentelt e kérdéseknek. A felvilágosodás (és a reformkor) az a kutatás számára vonzó korszak, amelyben a magyar irodalom, a könyvkiadás és a sajtó fejlődése már olyan nagymértékű, hogy a források – a könyvkereskedelméi is – megsokasodnak, ugyanakkor az egyoldalú, túlnyomórészt gazdasági haszonra törekvő üzleti szemlélet érvényesülésének még erős gátjai vannak. Igen érdekes Kókay könyvének az a fejezete is, amely a 19. században a hazai német könyvkiadás eredményeit, a magyarországi vonatkozásban ritka könyvexport jelenségét vizsgálja. Összességében véve *A könyvkereskedelem Magyarországon* című műről elmondhatjuk, hogy a könyvkereskedelem története kutatásának egyik fontos állomása. Fehér foltjaival is a későbbi kutatás számára kijelölte az elvégzendő feladatokat. Sokoldalú kitekintése miatt pedig jól használható a felsőoktatásban, és nagyobb olvasóközönség érdeklődésére tarthat számot.

Pavercsik Ilona